

Tóth László Zsolt

Messzelátó

Az Európai Unió és Oroszország közeledése, az esetleges Összeurópai Unió hatása a világhatalmi egyensúlyra*

1. Előszó

A XXI. század hajnalán az Európai Unió talán legnagyobb horderejű sorskérdése a további bővítésen és a már létrejött integráció mélyítésén kívül, a hatalmas keleti szomszédal kialakított jó viszony megőrzése, és a további javítása.

1.1. Célkritizés

A dolgozatom megírásával az volt a célem, hogy rávilágítsak arra a tényre, hogy a korunkban formálódó Európai Unió nem csupán egy gazdasági, vagy politikai egység a XX. század nagyhatalmainak sorában, hanem ennél sokkal többet jelent. Zászlaja alatt egyesülnek Európa népei saját érdekeik elé helyezve a kollektív magasabb rendű célokat. Történelmi esemény tanúi lehetünk, de felelősséggel is tartozunk, hogy a megvalósulás ne térjen el az eredeti elképzelésektől. Céljaink tehát azok, hogy egyesítsük Európa népeit feledve az évszázados ellentéteiket, az erőforrásokat a tartós gazdasági növeke-

dés szolgálatába állítva, meggátolva, hogy a javak belső háborús konfliktusokban elenyésszenek. Ezen célokkal alapvetően ellentétes az az elképzelés, mely szerint Kelet-Európa néhány állama jelenlegi szalonképtelen politikai irányvonala, illetve a volt Szovjetunió utódállamai nem kapnak helyet. Nem megoldás tehát, hogy a hidegháborús határokat néhány száz kilométerrel keletebbre tolvá továbbra is lehetetlenné tesszük az itt élőknek a felzárkózást.

Továbbá féltő, hogy a kirajzolódó új határok egybeesnek a keleti és nyugati kereszténység határaival, az így kialakuló határ sokkal élesebb lesz, mint a vasfüggöny valaha is volt. Ez a gazdasági, politikai, vallási határvonal konzerválja Kelet-Európa társadalmának kommunizmus érája alatt végbement elbarbarizálódását, meggátolva felzárkózásukat. Továbbá akaratlanul is Oroszország keze közé sodorva őket, mivel az Európai Unió itt is akár Törökország esetében csak hitegetni képes. Azonban a remény sem tart örökké, így ezen országok idővel közelednek majd Oroszországhoz, ahogy ez napjainkban már megfigyelhető Fehéroroszország és Szlovákia példáján.

1.2. Bevezető

Ez a dolgozat Európai Unió és vele együtt hazánk sorsát is meghatározó döntések hátterében meghúzódó tényeket, eseményeket próbálja elemezni. Ebben az esszében csak az elmélet magvát alkotó alapgondolatot fejtem ki, nem részletezve a szereplő országcsoportok, gazdasági egységek mutatóit, illetve fejlődési ütemüket.

Az ismertetett adatok jelzés értékűek csupán, hogy a témában kevésbé jártas olvasó is

* Ezúton szeretném szakdolgozatomat Dr. Pál Ágnes tanárnőnek ajánlani, aki hozzásegített a gazdaságföldrajz megértéséhez. Továbbá Pál Viktor tanár úrnak, aki sokat segített a volt Szovjetunió és Jugoszlávia szétesésének megértésében. Külön szeretnék szólni Dr. Tóth József tanár úr munkájáról, aki szemléletalkító társadalomföldrajz előadásain megvilágította számomra azt a tényt, hogy Magyarország gazdasági felemelkedéséhez a szomszédai jólétén keresztül vezet az út. Ezen kívül szeretettel ajánlom kedvesemnek és szüleimnek, akik a szakdolgozat elkészítésében sokat segítettek nekem. Továbbá általam mélyen tisztelt szüleimnek és nagyszüleimnek.

helyes képet kapjon az említett országok gazdasági és katonai nagyságrendjéről, a jövőben betöltött szerepéről. Az esszé teoretikus, így kissé felületesnek, elnagyoltnak tűnhet, kiváltképpen azon részletek, ahol emberek millióinak évszázados meg nem valósult vágyait néhány sorban, kész tényként említem. A mű egy 700 millió lakosú gazdasági szuperhatalom létrejöttéről, kialakulásának feltételeiről beszél, ahol egy Észak-Írországhoz vagy Koszovóhoz hasonló konfliktuslehetőség nem érdemel tágabb teret.

A Szovjetunió, illetve a megszállási zóna összeomlásával megszűnt a világ két érdekszférára tagolódása. Az Amerikai Egyesült Államok (AEÁ) azonban nem ünnepelheti diadalát. Színré lépnek ugyanis – fél évszázados középhatalmi szerepükből kitörve – Nyugat-Európa nagyhatalmai, együtt, gazdasági súlyuknak megfelelő részt követelve a hatalomból. A jelenleg formálódó új birodalom kész lesz felvenni a versenyt piacainak védelme érdekében az AEÁ-kal, illetve Japánnal.

Az Unióba belépő új tagok tovább növelik a gazdasági gravitációs tér erejét, amely már Észak-Afrika és Közép-Európa felé tekint. Ezen területek kapcsolódása után az akkor 500 milliós államalakulat a gazdaságilag megroppant Oroszország felé tekint, helyet biztosítva neki Európában, amely addigra egészen a Csendes-óceánig terjed, és hatalmasabb, mint bármely eddig létezett birodalom a Földön.

2. Változóban a megrendült orosz gazdaság

2.1. Jelenlegi helyzetkép, általános megítélés

A kiélezett gazdasági versenyben a Szovjetunió nem bírta megállni a helyét és összeomlott. A túlzott méretű fegyverkezés egyre nagyobb és nagyobb részét emésztette fel a költségvetésnek, megnyomorítva a polgári társadalmat. Az Amerikai Egyesült Államokkal szemben itt a csúcstechnológiai kutatások eredményei nem tudtak aktívan integrálódni a civil szférába. A tény az, hogy a Szovjetunió életképtelenné vált, a kommunista ideológia nem dacolhatott a gazdasági élet rideg tényeivel. A kelet-európai volt szocialista köztársaságok kiválásával, a Szovjetunió szétszakadásával Oroszország lekerült a szuperhatalmi porondról. Az AEÁ – ha nagy áldozatok árán is –, de megnyerte a hidegháborút, és vele együtt a fegyverkezési versenyt.

Oroszország, bár a legnagyobb területű ország, 150 milliós lakossága csak árnyéka a hajdani birodalomnak. Nemzeti jövedelme a 25 milliós Benelux államok nemzeti jövedelméhez hasonló értékű, az AEÁ nemzeti jövedelmének 13%-ára csökkent. Tovább rontja Oroszország helyzetét, hogy a múlt kulcsiparágai drágán állítanak elő eladhatatlan termékeket. Hiányzik a belföldi tőke a nagyvállalatok privatizálására és az ezzel együtt járó korszerűsítésre. A külföldi tőke is óvatosan közelít az igen magas politikai kockázat miatt.

Oroszország társadalmi össztermék összehasonlítása az USA-val (az 1990–1993. évi nemzetközi összehasonlítás eredménye):

	1990	1993
Oroszország GDP-je (Mrd US dollárban)	1268,4	868,1
Egy főre eső GDP (US dollárban)*	8555,7	5838,2
Az orosz GDP az USA %-ában (USA=100)	23,0	13,6
Oroszország 1 főre eső GDP-je az USA %-ában (USA = 100)	38,7	23,6
Vásárlóerő paritás (1 USD = Rbl)	0,52	204,8

* 1993-ra várható adat

I. ábra

2.2. Oroszország értékelése más szemszögből

Mielőtt azonban belekezdenék ennek a fejezetnek a tárgyalásába, szeretném leszögezni, hogy sem a múlt rendszer iránti nosztalgia, sem bolsevik érzelmek nem vezéreltek a megírásánál. Oroszország részesevé a Szovjetunió főbb gazdasági mutatóiban 1990-ben:

	%
Népesség (150 millió fő)	51
Terület (17, 075 millió km ²)	77
Bruttó társadalmi termék (1990)	61
Állóké (1990)	60
Ipari termelés (1990)	66
Mezőgazdasági termelés (1990)	46
Export (kiskereskedelmi áron 1987-1989)	79
Import (külkereskedelmi áron 1987-1989)	70

2. ábra

Az előző fejezetet elolvasva Oroszország értékelése nem túl pozitív. Nem volna azonban helyes Oroszországot, mint halálosan sebzett, kivérzett óriást lefesteni, aki tétlenül várja sorsa tragikus beteljesülését. Próbáljunk eltekinteni a jelenlegi rideg tényektől, és vegyük számba azokat az adalékokat, amelyek segíthetnek Oroszország számára a nehéz időszak átvészelésében. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy Oroszország e század folyamán két hasonlóan nehéz gazdasági időszakot vészelt át – valószínűleg ezt a nehézséget is túléli. Oroszországot a válságból való kilábalásban igen sok tényező segítheti, továbbá kedvezően befolyásolhatja az a tény is, hogy a nyugati hatalmak is érdekeltek talpra állásában. Oroszország rendelkezésére állnak a stratégiai fontosságú kőolaj- és földgázkészletek, a rendkívüli mennyiségű ásványvagyron. A természet e bőkezű adományai némileg lehetővé teszik Oroszország függetlenségét más országoktól, továbbá ezen nyersanyagok exportja állandó, jelentős bevételekhez juttatja az orosz államkasszát. Kelet-Közép-Európa és a szovjet köztársaságok sorrendje néhány

főbb gazdasági mutató szerint a 3. ábrán látható.

Második lehetőség a katonai kiadások karcsúsítása, minimálisra való csökkentése. Jelenleg ugyanis a határokat nem fenyegetik agresszorok, amely határokat sérthetlenségét félelmetes atomarzenál garantálja. Ebben a helyzetben Oroszországnak megvan a lehetősége, hogy a hagyományos fegyverkezésre szánt összegeket jelentősen megrövidítse.

Az így felszabadult tőkét az infrastruktúra fejlesztésére és modernizációra fordíthatja, elindítva a megroppant gazdaság új lendületét. Kockázatát ezen döntésnek a jelentős befolyással bíró katonai elit válasza, illetve a több százezer fős leszerelt tisztikar polgári életbe való integrálásának nehézségei jelentik.

Szovjetunió és Oroszország főbb termelési potenciálja 1991-ben a 4. ábrán vehető szemügyre.

Említést érdemel, hogy Oroszország valós kiterjedése nagyobb, mint a jelenlegi határai mutatják. A határokon kívül rekedt oroszok lélekszáma eléri a 25 milliót, néhány köztársaságban – mint például Kazahsztánban – 50% feletti a részarányuk. Így ezen területeket némileg joggal tekintheti Oroszország a sajátjának. Nemigen van olyan politikai akarat a nyugati tárgyalópartnerek részéről, ami sokáig garantálni tudná ezen országok szuverenitását. Nagy valószínűséggel az orosz gravitációs tér beszippantja a hozzá képest jelentéktelen tagköztársaságokat. Oroszország nyugati érdekszférájának határait azonban már nem önmaga, hanem a sokkal jelentősebb Európai Unió jelöli ki azon megfontolások szerint, hogy mely területek Unióhoz csatolása jár több előnnyel, mint hátránnyal.

E „nyereséges” területek határa néhány helyen fájó sebet ejt Oroszország elképzelésén. Ilyen például a Baltikum, illetve Moldávia. E területekről való lemondás a fiatal, erős nyugati szomszédal kialakuló jó vi-

Az országok népessége szerint		Az országok területe szerint		Az egy főre eső GDP/USD szerint	
Népesség mill. fő	Ország	Terület 1000 km ²	Ország	Egy főre eső GDP*	Ország
149,0	Oroszország	17 075,0	Oroszország	5590	Csehország
51,9	Ukrajna	2 717,0	Kazahsztán	5061	Magyarország
38,4	Lengyelország	603,7	Ukrajna	4470	Szlovákia
23,2	Románia	488,0	Türkmenisztán	4250	Szlovénia
21,6	Üzbegisztán	450,0	Üzbegisztán	3800	Kazahsztán
17,1	Kazahsztán	312,7	Lengyelország	3600	Észtország
10,4	Csehország	237,5	Románia	3600	Litvánia
10,3	Magyarország	207,7	Belorussia	3480	Lengyelország
10,3	Belorussia	198,5	Kirgízia	3400	Lettország
9,9	Jugoszlávia	142,1	Tadzsikisztán	3249	Bulgária
8,6	Bulgária	110,9	Bulgária	2900	Belorussia
7,2	Azerbajdzsán	93,0	Magyarország	2750	Oroszország
5,7	Tadzsikisztán	88,4	Jugoszlávia	2300	Moldova
5,6	Grúzia	86,6	Azerbajdzsán	2200	Azerbajdzsán
5,3	Szlovákia	78,9	Csehország	2100	Kirgízia
4,8	Horvátország	69,5	Grúzia	2100	Ukrajna
4,6	Kirgízia	65,2	Litvánia	2059	Románia
4,5	Moldova	64,6	Lettország	1800	Türkmenisztán
4,4	Bosznia-Hercegovina	56,5	Horvátország	1750	Örményország
3,8	Türkmenisztán	51,5	Bosznia-Hercegovina	1400	Grúzia
3,8	Litvánia	49,0	Szlovákia	1000	Üzbegisztán
3,4	Örményország	45,2	Észtország	880	Albánia
3,3	Albánia	33,7	Moldova	500	Tadzsikisztán
2,7	Lettország	29,8	Örményország	-	Macedónia
2,0	Macedónia	28,7	Albánia	-	Bosznia-Hercegovina
2,0	Szlovénia	25,7	Macedónia	-	Horvátország
1,6	Észtország	20,3	Szlovénia	-	Jugoszlávia

3. ábra

szony érdekében elkerülhetetlen. Néhány fontosabb termék szovjet, illetve orosz exportját 1991-ben az 5. ábra mutatja be.

A 90-es évek elején lezajlott gazdasági krízis, és az elmúlt hetven év kommunista rontása sem tudta tönkretenni az orosz kultúra évszázadok alatt felhalmozódott értékeit. Ezen kulturális tényezők is jelentős szerepet játszanak Oroszország újraélesztésben. Divatos az oroszokat egyfajta barbár, félvad sztyepplakóknak lefesteni. A valóságban az orosz kultúra alkotásai a zene, az irodalom és a tudományok területén mindenképpen csak a legnagyobbak között említhetőek.

A három generáción át tartó erkölcsi rombolás és agymosás eredménye – amit a kommunizmus hátrahagyott – aláaknázza az orosz társadalom hagyományos értékrendjét. A felnővő új nemzedékek gondolkodásmódjában nem lesz meghatározó ez a szemlélet, az ő tisztánlátásuk a többi európai kultúrnép reménysége.

Végezetül köszönetet kell nyilvánítanunk a múlt Oroszországának, amiért Európa hátaírtait kitolta egészen a Csendes-óceán partjáiig, európai fennhatóság alá helyezve négyzetkilométerek millióit – a mélyükön rejtőző hatalmas ásványi vagyonnal együtt. Ezen

Termék megnevezése	Mennyiségi egység	Világ	SZU	Oroszország	SZU a világ %-ában	Oroszország a világ %-ában
Szén	millió tonna	4.492	557	354	12,1	7,8
Villamos energia	mrd kWh	11.812	1.634	1.017	13,8	8,6
Kőolaj	millió tonna	2.947	515	460	17,5	15,6
Földgáz	petajoule	74.288	27.440	-	36,9	-
Alumínium	ezer tonna	22.365	2.300	-	10,3	-
Acél	millió tonna	770	139	77	18,2	10,0
Cement	millió tonna	1.135	122	77	10,7	6,7
Műtrágya	ezer tonna	152.878	33.434	14.001	21,9	9,1
Személygépkocsi	ezer db	35.700	1.184	1.030	3,3	2,8
Nyerscukor	ezer tonna	111.872	8.750	3.100	7,8	2,7
Sör	ezer hl	1.167.400	66.000	33.000	5,7	2,8
Gabona	ezer tonna	1.864.922	172.003	89.100	9,2	4,7
Burgonya	ezer tonna	263.393	60.000	34.000	22,7	12,9
Szarvasmarha	ezer db	1.287.398	116.200	41.300	9,0	3,2
Sertés	ezer db	860.072	76.800	24.400	8,9	2,8

4. ábra. (FORRÁS: RINOK ROSSZII.EKONOMICSESZKAJA GAZETA, 1994.JANUÁR 4. 6. P.; MONTHLY BULLETIN OF STATISTICS, JUNI 1992, 76-81. P.; EKOTASSZ, 1993. DECEMBER 29. ÉS SAJÁT SZÁMÍTÁSOK)

stratégiailag fontos területek birtoklása megátalja Japán és Kína részéről az esetleges birtokbavételi szándékot. Az agresszíven terjeszkedő japán tőke már érdeklődik a szibériai olaj, szén és egyéb ásványkincsek kitermelésénél. Remélhetőleg a nyugat-európai tőkebefektetők kiszorítják a kitermelés területéről az AEÁ és Japán befektetőit.

Egy víziót csupán megemlítek, ez az általános felmelegedés. Ennek legnagyobb nyertese Oroszország. Figyeljük csak meg az izotermatérképen, 1 °C-os hőmérséklet-emelkedés hatására milyen nagy területek válnak alkalmassá a mezőgazdasági termelésre, északabbra tolva bizonyos termények természetességét, határait, valamint újabb területek válnak alkalmassá a bányászati próbafúrások illetve a kitermelés számára.

3. Válaszúton a NATO

3.1. Oroszország szerepe csökken a jelentősebb nemzetközi rendezési ügyekben

A politikai ellenfél legyőzése után az eltérő gazdasági érdekek egymás ellen hangolhatják a győzteseket. A hidegháború, ha nem is közvetlen katonai konfrontációval, de a nyugati szövetségi rendszer győzelmével végződött.

A Szovjetunió, pontosabban Oroszország befolyási övezete – amely néhány éve a fél világot lefedte – összeszűkül, és nem fedi le egészen a Szovjetunió volt területét. Nem-

Termék megnevezése	Mennyiségi egység	Szovjetunió	Oroszország	Oroszország a SZU %-ában
Nyersolaj	millió tonna	60,5	56,0	93,0
Olajtermékek	millió tonna	43,9	27,0	61,5
Földgáz	Mrd m ³	104,1	89,0	85,5
Szén	millió tonna	26,0	17,5	67,3
Villamosenergia	Mrd kWh	19,4	5,1	26,3
Vasérc	millió tonna	26,1	22,0	84,3
Réz	ezer tonna	300,3	174,0	57,9
Alumínium	ezer tonna	1.124,2	763,4	67,9
Gépkocsi	ezer darab	324,1	235,2	72,6
Traktor	ezer darab	34,7	12,7	36,6
Repülőgép és helikopter	darab	116,0	36,0	31,0

5. ábra

tetszését hangoztatja a NATO bővítéssel kapcsolatos, és egyéb Oroszország érdekeit sértő nemzetközi ügyekben, hangja azonban erőtlen, baljós visszhangként cseng csak a nyugati döntéshozók fejében. Oroszország néhány évtizedre lekerült arról a pozícióról, hogy az AEÁ-kal egyenrangú félként beszéljen a jelentős nemzetközi ügyekbe.

3.2. Belső ellentétek

Az AEÁ gyakorlatilag monopolhelyzetbe került a haditechnikai kutatásokban. 1985-től (természetesen ez nem határozható meg pontosan) a Szovjetunió és a keleti tömb lemaradt, és jelenleg behozhatatlannak tűnő hátrányba került az AEÁ és szövetségeseivel szemben a fegyverkezési versenyben. A 2000. évig az AEÁ légierője, haditengerészete és egész hadereje technikáját illetően messze felülmúlja az orosz és egyéb vetélytársakét. A többi NATO szövetséges haderejével együtt ez az egész világ gazdasági és politikai befolyásolására elég lehetne. A helyzet azonban nem ilyen fényes. A NATO szövetségi rendszere a külső ellenségkép megszűnésével sokat veszített szilárdságából. Felszínre kerültek a szövetséget alkotó tagok eltérő gazdasági érdekei.

Az Európai Unió, amely a 90-es években meggyorsította az „elmélyülés” ütemét, gazdasági vetélytársaként jelentkezett az AEÁ számára. Idő kérdése csupán, amíg az eltérő gazdasági érdekek politikai szintet kapnak, szétszakítva a NATO oly szilárdnak hitt láncait. Az AEÁ vetélytárs nélkül kénye-kedve szerint avatkozik bele a politikai ügyekbe, piacainak védelme érdekében Irakban, Boszniában éppen úgy, mint a világ más területein.

3.3. Az Európai Unió saját hangjának megtalálása, elkülönülése az Amerikai Egyesült Államok elképzeléseitől

Az EU gazdasági súlyánál jóval kisebb mértékben vesz részt a nemzetközi viták

ügyekben. Japán esetében is igaz ez a megállapítás. A jövőben a hangjuk erősödni fog, sőt az EU esetében mindenképpen acélos politikai akarattá válik, mivel ezt követeli meg magának a gazdasági kényszer.

Előbb-utóbb sorra kerül az a kijelentés, amelyet fordított Monroe-elvnek is nevezhetnénk. Ezen elv, amely kimondja, hogy: „Európa az európaiaké”, ami szerint az AEÁ nem formálhat többé jogot az európai ügyekbe való beavatkozásra. Idáig azonban még hosszú az út, az Európai Uniónak egyelőre még az adóharmonizációt, és az egységes pénzrendszer bevezetését sem sikerült megvalósítania. Ráadásul az új tagok felvételénél ott a nagy kérdés, hogy mekkora gazdasági különbség engedhető meg a belépő fél, illetve a már aktív tagok között. Nem kívánatos ugyanis egy belső gazdasági szakadék az Unión belül.

Az egységes politikai akarat hiánya, az Európai Uniót alkotó államok politikai rövidlátása lassítja a tökéletes fúziót. Ennek hiányában nem alakul ki egységes európai hadsereg, teljhatalmú egységkormány.

Természetesen az AEÁ nem is igen etteti az Európa gyors egyesítésére törekvő igényeket. Egy dolog azonban már megtörtént, mégpedig az, hogy az Európai Unió egy 370 millió lakosú állammá duzzadt. Abszolút értelemben nézve gazdasági teljesítőképessége a legnagyobb jelenleg a Földön, leelőzve az AEÁ-t illetve Japánt. A gazdasági mutatók tanulmányozása azonban nem nyújt a számunkra kellő mennyiségű információt az illető államalakulatok gazdaságának jellegéről. A következő fejezetben részletesen kifejtem a bővítés ütemének tervét, melynek végcéljaként Oroszország is csatlakozik az Európai Unióhoz, biztosítva maga és az Unió számára a hosszú távú békét.

4. Hosszú távú célok az Európai Unió bővítésénél

4.1. Az „A” variáns

Az első változat egy relatíve szűkebb bővítési terven alapul, és az integráció mélyítése a legfontosabb cél. Ezen variáns, amelyet a címben A névvel említtek, a jelenlegi EU-t a visegrádi négyekkel bővíti csupán, esetleg Szlovénia illetve Horvátország csatlakozásával számol.

Esetleges további bővítés a Baltikum felvételével képzelhető el, de ez a lépés Oroszország erős ellenállása miatt egyelőre elképzelhetetlen.

Az a határ egyébként a nyugati kereszténység keleti határa is egyben. Az említett határon kívül rekedők azonban Oroszország kezei közé zuhannak vissza. Ha ezt a helyzetet sikerül is elkerülniük, nemigen lesz lehetőségük az Unió keleti határain kialakuló gazdasági, társadalmi küszöböt átlépni.

Ez a küszöb ugyanis a visegrádi négyek gazdaságának élénkülése következtében a nyugati határukról a keletre tolódik át egy-két évtizeden belül. Jelentős hátránya az Európai Unió egészére nézve a német túlsúly további erősödése. Németország 80 millió lakosával így is a legjelentősebb Unió-s tagállam.

A közép-európai tömb stratégiai helyzete illetve kereskedelmi kapcsolatai alapján egyértelműen kijelenthető, hogy német érdektérület. Mind az export, mind pedig import területén Németország 50% körüli értéket képvisel a tömb Unióval folytatott kereskedelmében.

Az Európai Unió lakóinak száma így 370 millióról 430 millióra emelkedne, a centrumhoz kapcsolva a belső perifériát. Ez a változat azonban stabilizálná a keleti határ veszélyeztetettségét. A hidegháborús határokat csupán néhány száz kilométerrel tolná keletre, és nem adna végső megoldást Oroszország Európa magterületéhez történő visszacsatolására. Természetesen ezen ten-

denciák megvalósulásának részletei nagyban függenek Oroszország hozzáállásától.

4.2. A „B” variáns

A B variáns sokkal nagyratörőbb, több benne a kétséges elem, de tágabb teret enged a fantáziálásnak. Az Európai Unió mélyebb integrálása mellett a terv alappillére a folyamatos bővítés. Először is fontos kijelenteni, hogy Oroszország politikai és gazdasági érdekei nem állnak ellentétben az Európai Unióval, sőt mi több közösek, azonos irányba mutatók. Az AEÁ természetesen nem érdekelt az európai hatalmak egymásra találásában, így minden eszközzel megkísérli a sűrlődások fenntartását, ez azonban nem sokáig lehetséges. Mielőtt ebbe belemennénk, térjünk vissza a bővítés ütemének elemzésébe. A visegrádi négyek 2002. év környékén megtörténő belépése után a bővítés két új irányvonalat választ. Az egyik a Baltikum, a másik Románia. Románia addigra sokkal szorosabb kapcsolatba kerül Moldáviával, esetleges fúziója is elképzelhető. A következő lépés a Balkán-félsziget, ahol addigra remélhetőleg elcsitul a századvég egyik legvéresebb polgárháborúja. Az igazán nehéz döntés Albánia, illetve az egyéb mohamedán kisebbségek ügye. Ezen népcsoportok számára lehetetlenné kell tenni a fundamentalizálódást.

Egyfajta alternatív iszlám, európai normákkal átszőtt viselkedéskultúra elsajátítását, megszilárdítását kell célul kitűzni. Ezen kívül jelentős fejlesztéseket kell eszközölni a térségben, továbbá az idegenforgalom felpozíciójával növelni a jólétet, megakadályozva az iszlám fundamentalizmus gyökér-eresztését. Az eltelt idő alatt Észak-Afrika gazdaságai még inkább függő helyzetbe kerülnek.

A mennyiségi növekedés azonban kevés az Európai Unió távlati terveinek megvalósításához. A csúcstechnológiai iparágakban, gondolok itt a számítástechnika, híradástech-

nika területére, az Unió lemaradásba került. Itt lép be a minőségi változások szükségesszerűségének igénye. Olyan nagyságú központi pénzalapok létrehozására van szükség, amelyet egyedül még a leggazdagabb tagállamok sem tudnak előteremteni. A minőségi változás tehát a szellemi arisztokrácia, a legnagyobb tudósok, legkreatívabb elmék helyben történő finanszírozása, meggátolva ezzel az AEÁ felé a szellemi erő kiáramlását. A NATO szakítás szükségessé teszi továbbá a független Európai Unió haderő létrejöttét. A haderőfejlesztésre szánt összegek jelentős része a csúcstechnológiai kutatásokra fordítódik, emelve ezzel az Unió legmagasabb technikai színvonalát.

A gazdasági óriás, amelynek 500 milliós lakossága a Földön megtermelt társadalmi termék jelentős részét állítja elő, Oroszország felé orientálódik. A késztermékekre éhes, nyersanyagokban oly gazdag keleti szomszéd piacain legjelentősebb kereskedelmi partnerként szereplő Európai Unió a kapcsolat elmélyítését szorgalmazza. Oroszország és Ukrajna az Európai Unió tagjává válva 200 millió fővel növelheti az így Összeurópai Unió (ÖU) lakosainak számát, továbbá a rendkívüli mennyiségű ásványkincseikkel megszüntethetnék az ÖU függését külföldi szállítóktól. A fuzionálás és a haderőfejlesztésre szánt összegek mérséklése költségcsökkentő tényezőként szerepel mindkét fél költségvetésében. Egyesülésükkor mind Oroszország, mind az Unió számára redukálódik a potenciális külső ellenségek száma. A kialakuló új gazdasági egység, amely magába foglalja a volt Szovjetunió és egész Európa területét, hatalmasabb, mint bármely hódító birodalom, amely ez idáig létezett a Földön.

5. A XXI. század kihívásai

Nem szabad azonban túlbecsülni az európai kultúrákat összefogó hatalmas birodalmat. Méretei, gazdasági teljesítőképessége lenyűgöző, felülmúl minden ma létező államalakul-

latot. A XXI. század kihívásai megkövetelik a teljes európai összefogást. A japán és kínai terjeszkedés, gazdasági élénkülés hasonló "nehézsúlyú" partnert követel. Egy 30-60 milliós európai állam nem lehet egyenrangú tárgyalópartnere a 2020-ra 1,5 milliárd lakosú Kínának, vagy a bámulatos sebességgel fejlődő Japánnak, amely a tőkefelhalmozást illetően a XIX. század vezető ipari hatalmára, Angliára kezd hasonlítani.

Az 1990-es évek közepén lejátszódó gazdasági válság, mely megrázta oly sok addig stabilnak hitt ország pénzügyi stabilitását szinte az egész világ pénzpiacain érzékelhető volt. Ázsia fejlődése azonban csak megtorpant, de nem állt meg. Néhány év elteltével már nem is emlékeznek rá Ázsia vezető nagyhatalmai, felsorakozik közéjük a mielőbb egyesülő Észak-Korea és Dél-Korea fúziójából létrejött 65 milliós állam. Továbbá nem szabad figyelmen kívül hagyni az iszlám fenyegetést, mellyel csaknem ezer éve él együtt Európa.

A XIX. és a XX. században az európai társadalmak olyan gazdasági erőfölényre tettek szert, mely szinte elfelejtette velük, hogy kikkel élnek szomszédságban. Ma a XXI. század hajnalán azonban újult erővel éled fel a kérdés, hogy az iszlám országok és a keresztény világ megromlott viszonyát hogyan lehetne békésebb mederbe terelni?! Különösen az AEÁ és a már majdnem tagállami státuszra emelkedett Izrael állam viszonya mérgesedett el az utóbbi évtizedekben. Ha azonban valaha tényleges konfliktushelyzet alakulna ki a katonai fenyegetés újracsak az európai kontinensre jelentene tényleges veszélyt. Az AEÁ egy óceányi távolságból biztonságban figyelne az általa és védenői által felszított vihart.

6. Magyarország érdekelt a további bővítésben

Amennyiben Magyarország Európai Unióba való belépése után a bővítés megtorpant, akkor ismét periférikus helyzetbe kerül hazánk. A nemzetközi tőke elkerül minket, mi-

vel a befektetés nagy kockázattal jár. Továbbá a rendszerváltás után szomszédainkkal megromlott viszony tovább romlik és a kölcsönös gazdasági kapcsolatok teljesen elerőtlenednek a kedvezőtlen politikai fogadtatás miatt.

A másik kikerülhetetlen szempont a határainkon túl élő magyarság kérdése, akiknek a száma az Európai Unióból kimaradó Szlovákia, Ukrajna, Románia és Szerbia területén a legszerényebb becslések szerint is legalább 2,5-3 millió. Ha szomszédaink nem kerülnek be az Európai Unióba, nem látok semmiféle törvényes garanciát, amely hosszútávon biztosítékot adna e kisebbség asszimilációjának megállítására. Ha azonban a bővítés folytatódik, és Oroszország belépésével beteljesedik, igen kedvező helyzetbe kerülünk.

Az Összeurópai Unió centrumtárséga keletebbre tolódik, a legjelentősebb tőkebefektetések érintik majd régiókat. A Kárpát-medence Trianonkor szétzilált, és az elmúlt rendszerben sem kellőképpen kijavított gazdasági erővonalai végre rendeződnek. Hazánk történelmében ezer éve először fordul elő az az eset, hogy határait nem fenyegeti külső ellenség. Lehetőség nyílik a birodalom közepén, minden oldalról barátságos tagállamokkal körülvéve a békés, kiegyensúlyozott életre. Végre nem uraként, hanem gazdasági és kulturális vezetőjeként, egyenrangú társként állhatna a magyarság a Kárpát-medence kisebb lélekszámú népeinek élére.

Nincs joga senkinek, semmilyen politikai elitnek ezt a csodálatos álmot elhomályosítani azáltal, hogy a magyar oktatást arra a mélypontra süllyessze, ahol ma található. Nem szabad kihasználatlanul hagyni azt az égi adományt, melyet az Úr rendelt a Kárpát-medence sokat szenvedett lakóinak, mint egyetlen stratégiai tartalékot. Ezt a tartalékot semmilyen háborúban nem lehet elorozni, mivel sejtek mélyén lapul az előnyös genetikai kombinációk formájában. Meg kell adni a lehetőséget, hogy felépítsük Kelet-Európa igazi soknemzetiségű demokráciáját, félretéve azt

a politikai analfabéta állampolgár ideálját, amire az AEÁ építi áldemokráciáját.

Nekünk igenis jól képzett, céltudatos emberekre van szükségünk, akiknek érdekei egybeesnek a társadalom érdekeivel, és ezekért az érdekekért képesek is áldozni, mégpedig nem csak addig a pontig, amíg ez megéri a számukra. Így lehet csak elérni azt, hogy itt keresztény és zsidó, magyar és román végre együtt meneteljen abba az irányba, amelyet mindegyik szeretne, és csak együtt érhető el. Amíg azt a leckét nem sikerül megtanulniuk, hogy ami az egyiknek hátrány az a másiknak is az, és továbbra is egymás terhére próbálnak boldogulni addig itt e tájon nem lesz előrelépés. Hiába az esetleges gazdasági fejlődés, ha az emberek gyűlölködnek, még ha okuk van is rá néha.

Addig, amíg a gazdasági-politikai elit ezeket az alantas érzelmeket kihasználva próbálja hatalmát konzerválni, a szent cél helyett, hogy ténylegesen az emberek érdekeit szolgálják, addig szintén nincs valódi fejlődés. Ezeket az embereket a bűnös, önző elveikkel együtt a lehető legkevésbé demokratikus módszerekkel kell a hatalomból meneszteni, hogy a céljaink a helyes irányba tereljék a társadalom fejlődését. Ők, akik az egész társadalmat az adócsalók soraiba kényszerítették, hogy szennyes üzérkedéseikért ne legyen, aki felelősségre vonhassa őket. Ők azok, akik azt próbálják elhitetni, hogy a közvagyon eltékozlása, ellopása a világ legertermészetesebb dolga, szinte a hatalmi elit fő attribútuma, és mindezt olyan hidegvérrel teszik, hogy az ember már kezdi elhinni, hogy tényleg így természetes. Az emberi tényezőt hagyták ki csak a számításból. Azt, hogy az embereknek természetes igénye van a rend és ez erkölcs iránt, továbbá azt, hogyha a közemberek maguk csalnak is, ezt nem örömmel teszik, csak a kényszer viszi rá őket.

Egyetlen emberi társadalom sem épülhet igazságtalanságokra, a tiszta szabad tettek és gondolatok elüzletiesedésére. Sajnálatos,

hogy ezt a történelmi leckét nem sikerült a jelen politikai elitjének elsajátítani. A tisztulás egy ideig elodázható, de egyszer valahol mindennek meg kell fizetni az árát.

Azt azonban, hogy ehhez a belső tisztuláshoz kellő erőnk legyen, szükség van a békés külpolitikai háttérre. Az Összeurópai Unió garanciákat jelent a résztvevő tagok állampolgárai számára a hosszú távú békés gyarapodásra. Másodsorban lecsökkenti a nemzetközi konfliktushelyzetekbe való belecsúszás esélyeit.

Természetesen sokat kell áldoznia a résztvevő országoknak nemzeti szuverenitásukból, nagyra törő terveikből, de amit kapnak cserébe, az messzemenően kárpótolja őket. Ebből az egyből azonban nálunk nincs hiány. Vezető politikusaink kitanulták az idegen hatalmak kiszolgálását, az „egyet kér, kettőt adok” módszerével rendre túlteljesítik új uraik kívánságait. Mint a jól idomított eb a csontért, úgy szolgálják őket az AEÁ, az EU, Izrael (ki-ki a saját gazdája) érdekeit. Cserébe csak jó szót kapnak a nemzetközi sajtóban, esetleg simogatást a homlokukra, mint ez előbb említett eb, valós gazdasági segítséget azonban nem.

Egymás előtt könyökölve tolazkodnak a kelet-európai államok a NATO és az EU háza táján ahelyett, hogy észrevennék közös érdekeiket, és annak együtt próbálnának érvényt szerezni. Egyik hangosabban béget a másiknál, hogy „engem egyél meg te farkas”, szegény farkas meg már hosszú évtizedekre betáblázta az étlapját, hogy melyik évben melyik országot falja fel. Pedig együtt csak a visegrádi 4-ek 65 milliós embertömege, Románia a volt Jugoszlávia Bulgáriával együtt 120 millió ember jövőéről van szó. Egész más tárgyalópozícióban lenne a kelet-európai egységtömb, mint egy-egy kis ország előbb leírt megalkuvó romlott báránykái!

7. Összegzés

Remélem, sikerült kizökkentenem a tisztelt olvasót abból a hozzáállásból, hogy mindent,

amit különböző újságokban az Európai Unióval kapcsolatban elolvas, kritika nélkül elfogadjon. Megpróbáltam továbbá szabadon gondolkodni a témában anélkül, hogy elfogadjam azokat az elképzeléseket, amelyeket a kor politikusai, illetve az őket kiszolgáló médiák és tények sugallnak. Ez az új irány, amelyet itt felvázoltam a XXI. század vezető hatalmának kialakulását szemlélteti, amely egyesíti mindazt, amelynek birtoklásáért oly sokan sikertelenül harcoltak Európa hatalmai közül. Továbbá alternatívát kínál Európa számára arra az esetre, ha az *Euroatlantisz* álma és vele együtt az Európai Unió és az AEÁ viszonya megromlana.

Ezen kívül valóban európacentrikus szövetségeket kínál ez az elképzelés, ellenben az AEÁ profitorientált, romlott ideológiájával. Valószínűleg léteznek magasabb rendű célok a multinacionális mamutvállalatok érdekeinek, és egy világot behalózó veszélyes hatalom kiszolgálásánál. Továbbá utalni szerettem volna arra a tényre, ami itt Kelet-Európában a hatalmi elitnek legfőbb hibája, hogy nem jöttek rá arra az alapvető igazságra, hogy ők vannak az általuk vezetett állampolgárokért, nem pedig fordítva. Azt senki nem feledheti el, hogy ha valakit uralni szeretnénk, azt szolgálunk kell, nem pedig szolgálva süllyesztenünk, hogy uralkodhassunk rajta.

Felhasznált irodalom

- ☞ BALÁZS PÉTER: *Az Európai Unió külkapcsolatai és Magyarország.*
- ☞ FEHÉR OTTÓ: *Oroszország.*
- ☞ IZIKNÉ HEDRI GABRIELLA: *Magyarország úton az Európai Unióba.* Officina évkönyv 1995.
- ☞ PAUL KENNEDY: *A nagyhatalmak tiündöklése és bukása.* Bp., 1992, Akadémiai Kiadó.
- ☞ PÉCSI KÁLMÁN: *Változóban az orosz gazdaság.*
- ☞ SZOLZSENYICIN ALEXANDER: *Hogyan ment-sük meg Oroszországot?*
- ☞ THEO HITIRIS: *Az Európai Unió gazdaságtana.*

Kotecki István

Volt egyszer egy Berli Fal

I. Előzmények

Az 1944/45-ös londoni megegyezés szerint Berlint négy megszállási zónára osztották fel. A szövetségesek közti ellentétek már a potsdami konferencián (1945. július 17. – augusztus 2.) megmutakoztak. Nézeteltéréseik szinte állandóan kiéleződtek és Berlinben különösen drámai válságokhoz vezettek.

1948. június 24. és 1949. május 12. közt a szovjetek blokád alá vonták Nyugat-Berlint. Ez idő alatt nyugati szövetségesek léghídja biztosította a város lakói számára az életben maradási lehetőséget. A válság lezárása után azonban Berlin politikai megosztottsága véglegessé vált. A szovjetek e blokád követően is folytatták a város elleni provokatív politikájukat, válaszul Nyugat-Berlin és az újonnan megalakult NSZK leendő politikai egységére. 1952. májusában megszüntették a telefon-összeköttetést Berlin két része közt. Két hónappal később az egész NDK területére érvényesen megvonták a nyugat-berliniekől az ott-tartózkodási engedélyt. 1953. januárjában a nyugati szövetségesek megszüntették a városon keresztül vezető busz- és villamosvonalakat. Csak a metró- és a gyorsvasút-hálózat kötötte össze a két városrészt, ami az 1953. június 17-i népfelkelés során néhány napra megszakadt.

A másik nagy krízist a *Hruscsov*-féle ultimátum okozta (1958. november 27.). Ennek célja Nyugat-Berlin „önálló politikai egység”-gé való formálása volt. Eszerint a nyugati szövetségeseknek fél éven belül ki kellett volna vonulniuk innen. December 31-én az érintettek külön jegyzékekben elutasították a négy győztes hatalom londoni megegyezésének ezen felmondását. Moszkva ultimátumszerű javaslatáról végül is lemondott, de a próbálkozásokat nem adta fel.

A Szovjetunió és az NDK politikai vezetése, valamint a német állam adminisztratív és erőszakos eljárásai (pl.: államosítás) miatt a disszidensek száma egyre inkább emelkedett. Nyugat-Berlin az ellenőrizetlen busz- és villamosösszeköttetéseivel mágnesként hatott a menekülni vágyókra, míg a két német állam közti határt az NDK egyre szigorúbban felügyelte.

1959-ben beszélt Hruscsov először egy, az NDK-val kötendő külön békeszerződésről, mely szerint Moszkva minden német területen érvényesülő joga – a Nyugat-Berlinre vonatkozó is – az NDK hatáskörébe kerülne. 1960. januárjában Kelet-Berlin kétségbe vonta Berlin különleges „megszállási terület” státuszát és azt állította, hogy Nyugat-Berlin az NDK területén fekszik. *Ulbricht* államfő levélben követelte *Adenauertől*, hogy ismerje el Nyugat-Berlin „szabad város” mivoltát. Április végére az államosítás befejeződött. Májusban az elmenekült föld- és kézművesek száma új havi rekordot eredményezett. Ebben az évben összesen 199 188 menekültet regisztráltak, ebből 152 291-et Nyugat-Berlinben.

1961. február 17-én Moszkva memorandumban közölte a szövetségi kormányzattal, hogy különbékét köt az NDK-val, ha egy előre meghatározott időpontig mindkét német állammal ezt nem tudná megtenni. Márciusban *J. F. Kennedy* biztosította *Brandtot*, hogy az USA szerződése révén és meggyőződésből is garantálja Nyugat-Berlin szabadságát. A június 3–4-i Kennedy–Hruscsov csúcstalálkozó a válság kiéleződésével ért véget. Kennedy kijelentette, hogy bármilyen létfontosságú szabadságjog megsértését és minden Nyugat-Berlin elleni agressziót az USA saját jogai megsértésének fogja tekin-

teni. Az év közepéig Kelet-Berlinből és az NDK-ból 103 159 menekültet vettek számba.

Július elején Kelet-Berlinben minden, július 19. és 23. közé tervezett rendezvényt betiltottak. Július 31-én a menekültáradat havi statisztikája 30 418 jelentkezővel új havi csúcstól állított fel. 51,4%-uk 25 éven aluli fiatal volt.

Augusztus 12-én az NDK miniszteri tanácsa arra az elhatározásra jutott, lezárja Kelet-Berlin határait. 16.00 órakor Walter Ulbricht aláírta a *Honecker* által előkészített parancsot Kelet-Berlin és Nyugat-Berlin, illetve az NDK, Nyugat-Berlin és NSZK közti határainak lezárására, mialatt a katonai egységeketriadókészültségbe helyezték. A határozatokat másnap hozták nyilvánosságra. Ezek közé tartozott Kelet-Berlin városi tanácsának azon rendelete is, mely szerint a „demokratikus Berlin” polgárai nem dolgozhatnak többé Nyugat-Berlinben.

II. 1961. augusztus 13.

0.00 órakorriadóztatták a Nemzeti Néphadsereget. Két óra múlva felfegyverzett rendőrök, a hadsereg és a Német Szocialista Egységpárt (NSZEP) fegyveres alakulatai megkezdték a lezárási munkálatokat. A demarkációs vonalnál és az NDK–Nyugat-Berlin határnál felszedték az utcaköveket, szögesdrótot húztak ki, barikádokat emeltek. Páncélautók és más katonai járművek járőröztek a három nyugati körzet közelében. A gyorsvasút- és metróközlekedést a két városrész közt lezárták. 7.00-kor az első menekültek áttörtek a lezárásokon és az ellenőrző pontokon.

Közben egyre több ember gyűlt össze a szektorhatároknál és figyelték a munkálatokat. A Brandenburgi kapunál 5.00-kor dühös nyugat-berliniek jelentek meg, ezt a tüntetési akciót a rendőrség azonban leverte. A következő órákban a szektorhatároknál levő emberek száma több 10 000-re nőtt,

akik felháborodottan vagy elkéservedve, némán vagy kiabálva szemlélték az őrszemek hosszú sorát és az egyre nagyobb és egyre szélesebb barikádok építését. Willy Brandt a következőképp kommentálta az eseményeket: Berlin közepén, *„nemcsak egy államhatár húzódik, hanem egy koncentrációs tábor fala is.”*

Az ENSZ 1948. december 10-én hozott határozata, az emberi jogok általános megfogalmazása szerint minden embernek joga van a szabad költözéshez és saját hazáján belül lakóhelyének szabad megválasztásához. Továbbá minden ember jogosult bármely országot – a sajátját is beleértve – elhagyni, valamint hazájába visszatérni. A Szovjetunió – mint az ENSZ egyik alapító tagja – ezt a deklarációt durván megsértette.

III. Berlin számokban

Nyugat-Berlin körül a határok 193 fő- és mellékutcát zártak le. Ebből 62 Kelet-Berlin felé, 131 az NDK-ba vezetett. Augusztus 13-a előtt a szektorhatároknál 81 átkelőhely üzemelt. Ebből 69-et szögesdróttal lezártak, vagy befalaztak. 12 szigorúan ellenőrzött átkelő maradt nyitva a szovjet zóna felé. Augusztus 14-én lezárták a Brandenburgi kaput, 23-án további négy átkelőhelyet megszüntettek.

IV. A Fal számokban:

Teljes hossza	155 km
Ebből Kelet-Berlin felé	43,1 km
NDK felé	111,9 km
Megfigyelő tornyok	302 db
Kutyafuttatók	260 db
Menekültek (ún. „faltörők”)	5075 személy
Megölt menekült, segítő, nyugat-berlini	80 személy
Közülük leölt	61 személy
Lőfegyverrel megsebesített	119 személy
Szabotázsakciók a Fal ellen	37 eset

1. ábra

V. A Fal áldozatai

Nyugat-berlini ismeretek szerint 80 személy halt meg menekülés közben, közülük négy nő volt. Az ismert halálos esetek közül négy alkalommal az áldozat a Nemzeti Néphadsereg tagja volt.

Az első áldozatot hat nappal az építkezések megkezdése után regisztrálták. A 47 éves *Rudolf Urban* lakása ablakából az alatta fekvő járda nyugat-berlini területére akart kötélen leereszkedni. A férfi lezuhant és belehalt sérüléseibe. Augusztus 22-én az 59 éves *Ida Siekmann* halt meg ugyanabban az utcában hasonló körülmények közt. Két nappal később eldördültek az első halálos lövések. A 24 éves *Günter Liftin* a Humboldt-kikötőt átúszva akart menekülni. Felfedezték és halálosan megsebesítették. Az év végéig 16 halálos kimenetelű szökési kísérlet történt.

A legdrámaibb eset 1962. augusztus 17-én a szektorhatároknál, a „Checkpoint Charlie” és a Springer Kiadó toronyháza közt történt. Két fiatal a Falat átmászva akart szökni. Egyikük elérte a nyugat-berlini területet. A barátját azonban a Fal tetején meglőtték, és visszazuhant a kelet-berlini területre. Vértett és a Fal tövében – mindkét oldalról sok száz berlini szemelátára – kiabált segítségért, de az örök csak 50 perc múlva vitték el onnan. A 18 éves *Peter Fechter* a Fal áldozatainak szimbóluma lett. A legfiatalabb menekült, aki meghalt, 16 éves volt, a Spree-be fulladt; a legidősebb egy 80 éves asszony, aki lakásából kiugorva halt bele sérüléseibe. Ebből az utcából a lakókat hamarosan kiköltöztették, a házakat pedig lerombolták, hogy a „modern határok” erődjét áttekinthetőbbé tegyék.

Akadnak olyanok is, akik az „alagút” megoldást választották. A legnagyobb – 148 m hosszú, 70 cm széles, 12 m mélységben – 57 ember hagyta el Kelet-Berlint. Emellett voltak, akik „mini tengeralattjárókkal”, vagy a zónahatárhoz közeli házak tetejéről függővasúttal próbálkoztak. Egy házaspár így menekült. Egy másik esetben három férfi szovjet mintára készített egyenruhában kelt át „varrónőjükkal” a „Checkpoint Charlie”-nál egy orosz autóval. Néhány hónappal a Fal ledöntése előtt még ketten áldozatul estek. 1989. február 6-án az NDK határőrök lelőtték a 20 éves *Chris Gueffroy*-t. Barátját elfogták, három évi börtönre ítélték. Az eddig utolsóként ismert haláleset március 8-án történt. A 32 éves *Winfried Freudenberg* már nyugat-berlini terület felett zuhant le saját építésű léggömbjével.

VI. A Fal végnapjai, Németország egyesítése

1987. június 12-én *Ronald Reagan*, az USA akkori elnöke a Brandenburgi kapunál felszólította *Gorbacsovot*, az SZKP főtitkárát,

2. ábra. A FAL A BRANDENBURGI KAPUNÁL

136

hogy a kaput nyissák meg, és a Falat bontsák le. Szeptemberben *Kohl* és *Honecker* megegyeztek, hogy Nyugat-Berlin felé javítani fogják a vasúti közlekedést és áramösszeköttetést is létre fognak hozni. 1988-ban Berlin akkori polgármestere, *Eberhard Diepgen* találkozott *Honecker*rel. Megállapodtak, hogy a nyugat-berlini területű Spandau és Zehlendorf felveszik a kommunális kapcsolatokat a szomszédos NDK területekkel, és az utazó-látogatójog minőségi javításai márciusban életbe lépnek. *Diepgen* és *Honecker* a Lipcsei Vásáron találkoztak újra. A cégek, áramellátó vállalkozások, valamint az áramösszeköttetésről szóló megegyezést nyugat-berlini befolyásra írták alá.

1989. május 7-én az NDK-ban helyi választásokat tartottak. A hivatalos eredmény szerint a választók 98,85%-a szavazott a Nemzeti Frontra és csak 1,15% ellene. Egyházi és más ellenzéki csoportok kipellengéreztek a választójog elleni súlyos vétségeket és választási csalásról beszéltek. Bonnban *Gorbacsov* látogatásakor – június 12–15. – *Kohl* hangsúlyozta, hogy a németek összetartozási érzése Keleten és Nyugaton töretlen.

Június 27-én *Horn Gyula* magyar és *Alois Mock* osztrák külügyminiszter Sopron mellett egy erdőben, egy kis részen jelképesen lebontotta a vasfüggönnyt. A következő hetekben az NDK-menekültek rohama Magyarország és Ausztria felé felgyorsult.

3. ábra. EAST-SIDE-GALLERY

Ezekben a napokban egyre több NDK-állampolgár menekült az NSZK követségére Prágában és Budapesten. Augusztus 19-én a Páneurópai Piknik keretében, egy Sopron melletti erdőben 661 NDK állampolgárnak sikerült akadálytalanul átkelnie a nyitott határon. 22-ig az Ausztriába belépő menekültek száma 3500-ra nőtt. A hónap végére az NSZK-követségeken várakozók létszáma is több ezerre emelkedett.

Augusztus 25-én *Németh Miklós* és *Horn Gyula* tárgyalásokat folytatott Bonnban. Magyarország „humanitárius elvek” szerint közvetítő szerepet vállalt az NDK és az NSZK közt. Horn 31-én Kelet-Berlinben közölte az NDK külügyminiszterével, *Oskar Fischer*rel, hogy Magyarország csak olyan „menekültszabályozás”-ban venne részt, ami hazája kötelezettségével, a nemzetközi emberi jogokat és saját politikai praxisát figyelembe véve összhangban áll. A magyar kormány szeptember 10-én – az NDK vezetésének beleegyezése nélkül – engedélyezte az itt-tartózkodó 6000 NDK polgár vízum nélküli kiutazását. Kelet-Berlin Magyarországot „szervezett emberkereskedelemmel, az NDK belügyeibe való beavatkozással és a népjogi szerződések megsértésével” vádolta.

Szeptember 26-ig a prágai NSZK-nagykövetségen 1064 NDK menekültet vettek számba. A varsói nagykövetségen is több mint 400-an voltak. Többségük az Oderát, vagy a Neissét átúszva érkezett. *Genscher* szeptember 30-án a prágai konzulátuson közölte az ott-tartózkodókkal, hogy az éjjel és az elkövetkező napokban beutazhatnak az NSZK-ba. Az NDK-val való megegyezés szerint hat különvonat érkezett Bajorországba 7000 menekülttel; útközben sokan felugráltak a kocsikra.

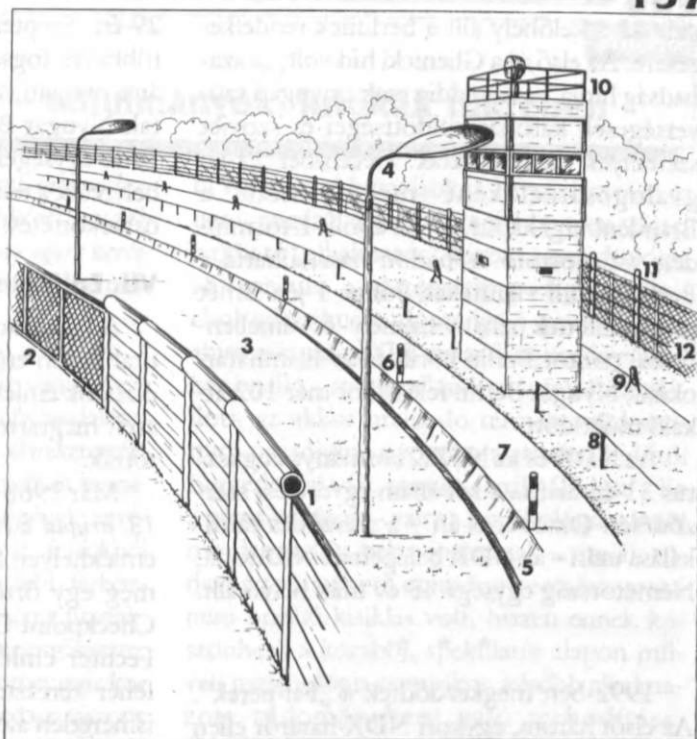
Október 2-án este Lipcsében 12 000-es tömeg tüntetett az NDK társadalmi demokratizálásáért. „Szabadság, Egyenlőség, Testvériség!”, „Soha többé Kínát!”, és „Gorbi, Gorbi!” jelszavakat skandáltak, valamint „*Erich hagyd*

a faxokat, hozd be a peresztrójkát!” Rendőrségi és biztonsági erők a demonstráció végén a széteszülő tömeget gumibotokkal támadták meg. Október 7-én tüntetési hullám kezdődött az NDK-ban. Emberek ezrei gyűltek össze és demokratizálásra szólítottak fel. Az állambiztonsági szolgálat és a rendőrség folyamatosan zaklatta őket. 8-án este újra demonstrációkra került sor; a biztonsági erők ismét ellenségesen léptek fel. Október 11-én az NSZEP vezetői kijelentették, hogy szükség van a reformokra és a változásokra. 16-án zajlott le az NDK történetének legnagyobb tüntetése Lipszében. Több mint 120 000 ember követelte az erőszak nélküli demokráciát és a szabad választásokat.

A biztonsági erők nem avatkoztak be. 18-án az NSZEP rendkívüli ülésén Honecker lemondott. Utóda *Egon Krenz* lett. Azt mondta, ezzel a nappal „fordulatot fogunk bevezetni, mindenekelőtt az ideológiai és a politikai elsőséget fogjuk visszaszerezni.” Az ellenzék erre kétkedve reagált.

Továbbra is tízezrek demonstráltak. Akcióikat az első, népképviselők és politikusok közti nyílt viták kísérték. 24-én Krenzet államelnökké és a Nemzeti Védelmi Tanács elnökévé választották. Az NDK történetében először a választás nem volt egyhangú.

November 1-jén Krenz Moszkvában találkozott Gorbacsovval. A német államfő azt mondta, „nincs mit újraegyesíteni” és a Fal Berlinben egy „védőfal”. Továbbá a „fordulat” az NSZEP-en belüli „kollektív vita eredménye”. 2-án további lemondások történtek: a Szabad Német Szakszervezeti Szövetség elnöke távozott; ezt politikai és szervezési

4. ábra. A BERLINI FAL SZERKEZETE

ős hibákkal indokolta. *Gerhard Nennstiel*, a Fémipari Szakszövetség elnöke és *Margot Honecker* népművelési miniszter is elhagyta eddigi munkahelyét. 7-én este minden közelebbi indoklás nélkül a teljes NDK-kormányzat lemondott. 8-án a 21 tagú NSZEP politbüro szintén távozott. Helyükre még aznap az NSZEP központi bizottsága megválasztotta az új tagokat. 9-én az NDK polgárai számára megnyitották a nyugat-berlini határokat.

Közvetlenül a tévéközvetítés után óriási embertömegek indultak a határok felé. A meglepett határőrök 22 óra körül felnyitották a sorompókat. A kelet-berliniek miatt a közlekedés Nyugat-Berlinben teljesen megbénult. November 12-én áttörték a Falat a Potsdami térnél. Délután *Richard von Weizsäcker* nyugatnémet államfő is meglátogatta az új átkelőt. 11-re az addigi 10 helyett

már 22 átkelőhely állt a berliniek rendelkezésére. Az első új a Glienickei híd volt, „a szabadság hídja”, amit eddig csak a nyugati szövetségesek katonai küldöttségei és szovjet személyek használhattak. December 22-én gyalogosátkelőként megnyitották a Brandenburgi kaput. 1990. április 1-től minden vízisportoló szabadon használhatta a Berlin körüli víziutakat. Július 1-jén ismét megszüntettek néhány személy- és vámellenőrzési pontot Berlin körül és az államhatáronál; Nyugat-Berlin felé ekkor már 102 átkelő működött.

Az NDK és az NSZK kormánya augusztus 31-én aláírta a két állam egyesülési szerződését. Október 3-án – a szerződés ratifikálása után – az NDK belépett az NSZK-ba; Németország egysége 45 év után helyreállt.

* * *

1992-ben megkezdődtek a „Fal-perek”. Az elsőt három, egykori NDK-határőr ellen indították és január 20-án fejezték be; emberölés vádjával három évre ítélték őket. November 12-én az NDK Védelmi Tanácsának egykori tagjai ellen indult per: Erich Honeckert, a STASI-főnök *Erich Mielkét* és az 1985–89 között védelmi miniszter *Fritz Streletz*et idézték be. A vád szintén emberölés volt. 1993. januárban a Honecker elleni bírósági eljárást betegsége miatt felfüggesztették. Január 13-án feleségével és lányával Chilébe menekült, ott halt meg 1994. május

29-én. Szeptember 16-án a többi vádlottat többéves fogságra ítélték. 1994. június 18-án a nyugati szövetségesek csapatai kivonultak Nyugat-Berlinből. Augusztus 31-én a FÁK egységei is távoztak. Őszre Berlinben helyreállt a telekommunikációs és a forgalmi összeköttetés.

VII. Epilógus: Emlékhelyek a Falnál

A falmaradványok mellett egész sor hely utal Berlin erőszakos megosztására és az áldozatok emlékére. Néhány esetben a Fal részeit megtartották és emlékműnek nyilvánították.

Már 1963-ban megnyitotta az *Augusztus 13. brigád a Ház a „Checkpoint Charlie-nál”* emlékhelyet. Néhány lépésre innen található még egy őrtorony is. Kb. 200 méterre a Checkpoint Charlie-tól áll egy kereszt Peter Fechter emlékére. A Reichstag közelében fehér keresztet emlékeztetnek az ismert és ismeretlen áldozatokra, akiket lelőttek, vagy vízbe fulladtak. Egy 1300 méter hosszú falrészlet képezi az „East Side Gallery”-t. A Spree Északkeleti oldalán látható. 1990-ben kezdte – egy skót festő kezdeményezésére – 21 ország 118 művésze e felületet téma-és időszerűen befesteni.

(Az ismertetés a *Die Mauer und ihr Fall* [Herausgegeben vom Presse- und Informationsamt des Landes Berlin, 1996. 7. Auflage.] alapján készült.)

